

لا اله الا الله

دانشگاه اصفهان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه تاریخ

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته تاریخ گرایش ایران دوره اسلامی

بررسی فراماسونری در اصفهان از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ شمسی تا

۱۳۵۷ شمسی

استاد راهنما:
دکتر مهدی مهر علی زاده

استاد مشاور:
دکتر مرتضی دهقان نژاد

پژوهشگر:
اعظم صابری نسب

اطلاعات مذکور صحیح است
شهرت درک

۱۳۸۸ / ۴ / ۶

مهرماه ۱۳۸۷

۱۱۴۹۹۸

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات ، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه ،
متعلق به دانشگاه اصفهان است .

دانشگاه اصفهان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه تاریخ

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته تاریخ گرایش ایران اسلامی

تحت عنوان:

بررسی فراماسونری در اصفهان از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ش. تا ۱۳۵۷ ش.

در تاریخ ۱۳۸۷/۸/۷ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضاء.....

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر مهدی مهر علی زاده
با مرتبه علمی استادیار

امضاء.....

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر مرتضی دهقان نژاد
با مرتبه علمی استادیار

امضاء.....

۳- استاد داور داخل گروه دکتر مرتضی نورائی
با مرتبه علمی استادیار

امضاء.....

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر احمد جالینوس
با مرتبه علمی استادیار

امضای مدیر گروه تاریخ
پایان

تقدیر و تشکر

سپاس و ستایش نوری که با قلم خویش بشریت را به زیور علم و دانش آراست و انسانیت را در زیر لوای فرهنگ و معارف تعالی بخشید. سپاس بی‌کران خداوندی را که مرا نعمت تحصیل علم و معرفت عطا فرمود و سعادت‌بخشید تا با فرهیختگان بوستان معرفت آشنا شوم و از خرمن پر بار آنان به قدر بضاعت اندک خویش بهره گیرم.

از اساتید محترم

جناب آقای دکتر مهدی مهرعلی‌زاده که با راهنمایی‌های ارزنده و جناب آقای دکتر مرتضی دهقان‌نژاد که با مشاوره‌های اثربخش، مرا یاری نمودند و از هیچ گونه بذل توجهی دریغ نفرمودند و خالصانه مرا راهنمایی کردند، تشکر می‌کنم و از خداوند منان برای این دو بزرگوار موفقیت و سعادت و کامیابی را خواستارم.

همچنین از مدیریت محترم گروه جناب آقای دکتر کجباف و سایر اساتید ارجمند گروه تاریخ که پیوسته از علم و تجربه آنها بهره‌مند شده‌ام، صمیمانه سپاسگزاری می‌نمایم.

و از اساتید بزرگوار داور

جناب آقای دکتر جالینوس و جناب آقای دکتر نورایی که استفاده از محضر ایشان برای بنده غنیمت بزرگی بود، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

و از خانواده عزیزم

که مشوق بنده در امر تحصیل بودند و با همراهی‌هایشان راه رشد را برایم فراهم آوردند، نهایت قدردانی و سپاس را دارم و همواره مدیون الطاف بی‌دریغ آنان بوده و هستم.

تقدیم به

قطره در بر اقیانوس ، گل پیش گلزار ، ستاره‌ها در نور خورشید و سنگ در برابر عظمت کوهسار در شمار نمی‌آید .

پس ای پدر و مادر عزیز و مهربانم این ناچیز را

به اقیانوس محبت ، گلزار صفا ، خورشید وجود ، کوهسار انسانیت

و

به گل گلزار پر مهر شما ، یگانه خواهرم تقدیم می‌کنم

و باز بر ناچیزی این برگ سبز معترفم .

چکیده

فراماسونری به عنوان یکی از گسترده‌ترین و پیچیده‌ترین تشکیلات در سطح بین‌المللی تعداد زیادی از روشنفکران، تحصیلکردگان و اقبشار کشورهای جهان سوم را به خود جلب کرده و تاکنون نیز به فعالیت خود ادامه داده است. در ایران نیز به خصوص در دوره پهلوی بیشترین تعداد تحصیلکرده‌ها و روشنفکران و قریب به هزاران نفر ایرانی دل در گرو فراماسونری و باشگاه‌های روتاری و لاینز سپرده بودند و تلاش گسترده سردمداران این سازمان در ترویج فرهنگ سرمایه‌داری و ایجاد شبکه‌های دوستی و برادری برای انحصاری کردن مشاغل و مناصب این مرز و بوم بوده است. حضور در اکثر کمیسیون‌های مجلس شورای ملی، کسب قدرت برتر و اکثریت در مجلس سنا تحت ریاست جعفر شریف امامی، اشغال مناصب و مشاغل رده بالای وزارت امور خارجه، در اختیار داشتن مناصب عالی وزارت فرهنگ و آموزش عالی، آموزش و پرورش و اشغال مناصب مهم در وزارت فرهنگ و هنر، اقتصاد و دادگستری به این شبکه سیاسی - فکری؛ قدرتی مافوق قدرت‌های موجود در جامعه بخشید و وجود چنین دستگاهی با نفوذ در ارگان‌های قانونگذاری، اجرایی و قضایی کشور زمینه را برای بهره‌برداری دسته‌های مختلف این فرصت طلبان مهیا ساخت.

این تشکیلات علاوه بر پایتخت در دیگر شهرهای ایران هم نفوذ کرده و بر دامنه فعالیت خود افزودند. در اصفهان نیز فعالیت‌های جسته و گریخته‌ای داشتند؛ ولی به صورت مدون و منظم در سال ۱۳۴۵ش اقدام به تأسیس لژ فراماسونری کردند و در همان سال نیز اولین باشگاه روتاری در اصفهان بازگشایی شد. افراد زیادی به عضویت این مراکز درآمدند، که برخی از آنان در مشاغل مهم چون ریاست انجمن و شورای شهر بودند و به این طریق نبض حیاتی اصفهان را در دست گرفتند، البته حضور و فعالیت فراماسون‌ها در اصفهان افت و خیزهایی را هم شاهد بود تا در نهایت در بهمن ماه ۱۳۵۷ش طومار فراماسون‌ها از ایران برچیده شد و اعضای آن پراکنده شدند.

کلید واژه :

فراماسونری، انگلیس، لژ، روتاری، اصفهان.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول : کلیات و تاریخ فراماسونری در جهان
۱۳	فصل دوم : تاریخ فراماسونری در ایران
۱۴	۲-۱ اعزام سفرای فراماسون انگلیسی به ایران
۱۷	۲-۲ نخستین سخن گفته‌ها از فراماسونری در کتاب‌ها و سفرنامه‌ها
۱۹	۲-۳ فراماسونری در ایران دوره قاجار
۲۵	۲-۴ فراماسونری در ایران دوره پهلوی
۳۳	۲-۴-۱ چگونگی تشکیل لژ بزرگ ایران
۳۷	فصل سوم : تشکیلات علنی فراماسونری
۳۸	۳-۱ باشگاه‌های کیوانی
۳۹	۳-۲ کلوپ‌های روتاری
۴۴	۳-۲-۱ باشگاه‌های روتاری در ایران
۵۳	۳-۳ باشگاه بین‌المللی لاینز
۵۴	۳-۳-۱ تاریخچه لاینز
۵۶	۳-۳-۲ لاینز در ایران
۵۹	فصل چهارم : سازمان‌های مشابه فراماسونری در ایران
۶۰	۴-۱ جمعیت تسلیح اخلاقی
۶۱	۴-۲ جمعیت برادری جهان
۶۳	فصل پنجم : فراماسونری در اصفهان
۶۵	۵-۱ اصفهانی‌های مشهور فراماسون
۶۵	۵-۱-۱ میرزا ملکم‌خان

۶۶ ۵-۱-۲ محمدعلی فروغی
۷۰ ۵-۱-۳ دکتر عبدالباقی نواب
۷۱ ۵-۱-۴ محمد باقر برومند
۷۲ ۵-۲ لژ فراماسونری در اصفهان
۷۲ ۵-۲-۱ تأسیس لژ اصفهان
۷۷ ۵-۲-۲ روابط استاندار اصفهان با فراماسونری
۷۹ ۵-۲-۳ روابط لژ فراماسونری اصفهان با لژ کرمان
۸۰ ۵-۲-۴ فعالیت لژ فراماسونری اصفهان
۸۱ ۵-۲-۵ احداث ساختمان جدید و بحران لژ اصفهان
۹۵ سخن آخر
۹۷ پیوست ها
۱۲۱ منابع ماخذ

فهرست جدول ها

صفحه

عنوان

- جدول شماره ۱-۲ : لژهای تابع فراماسونری انگلیس (لژ بزرگ اسکاتلند) ۳۰
- جدول شماره ۲-۲ : لژهای تابع فراماسونری فرانسه (لژ بزرگ ناسیونال فرانسه) ۳۱
- جدول شماره ۳-۲ : لژهای تابع لژ بزرگ متحد آلمان ۳۲
- جدول شماره ۱-۳ : باشگاه‌های روتاری در ایران ۴۷
- جدول شماره ۱-۵ : اعضای فراماسونری در اصفهان ۸۴

مقدمه

دوره قاجار در تاریخ معاصر ایران به دلایل متعددی که عمده ترین آنها ارتباط نزدیک ایران با کشورهای غربی است دارای اهمیت بسیار است. توجه غربیان به ایران در این دوره در چارچوب رقابتهای استعماری انگلستان، روسیه و فرانسه شکل گرفت. به واسطه این ارتباط مسایل جدیدی در داخل ایران بروز نمود که از جمله آنها می‌توان شیوع نوع خاصی از نگرش به غرب را مشاهده کرد که منشاء تحولات وسیعی در ایران شد. وجه غالب این نگرش که مبتنی بر خودباختگی و مرعوب شدن منادیان غربگرایی در برابر پیشرفت‌های جوامع غربی بود و در قالب حیرتنامه‌ها و آثار مکتوب افرادی نظیر ملکم خان عیان شد، عبارت بود از دعوت ایرانیان به پذیرش تمدن غرب بی هیچ دخل و تصرف. از همین زمان و در ارتباط با نگرش فوق‌پدیده جدیدی تحت عنوان فراماسونری یا فراموشخانه در تاریخ معاصر ایران بروز می‌نماید که در رأس آن منادیان غربگرایی قرار داشتند و ایرانیان را برای رسیدن به مدینه فاضله که همانا جامعه غربی بود؛ تشویق به ایجاد محافل فراماسونری و عضویت در آن می‌کردند. این کلام آخوندزاده که ایرانیان را مخاطب قرار داده و می‌گوید:

« ای اهل ایران اگر تو از نشاء آزادیت و حقوق انسانیت خبردار می‌بودی به این گونه عبودیت و به این گونه رذالت مبتلا نمی‌گشتی، طالب علم شده، فراموشخانه‌ها می‌گشادی، مجتمع‌ها بنا می‌نمودی و خود را از قیود و عقاید پوچ و از ظلم دیسپوت نجات می‌دادی (فتحعلی آخوندزاده / ۱۳۵۵ ش. / ص ۵۵ و ۵۶). »

بیانگر ارتباط نزدیک جریان غرب زدگی با مجامع فراماسونری است که در این دوره لازم و ملزوم یکدیگر بشمار می‌آمدند. توصیه آخوندزاده بعدها توسط ملکم خان جامعه عمل به خود پوشید و به جای رهانیدن ایرانیان از قیود استبداد داخلی، بند و ابستگی به غرب و بیگانگان را نیز بر جامعه ایران تحمیل نمود. روند وابستگی جامعه ایران به غرب با ورود اولین دسته از ایرانیان به مجامع فراماسونری که در آغاز منحصر به سفرا و محصلان اعزامی به اروپا بود، تشدید شد، و رفته رفته با گسترش یافتن شبکه لژهای فراماسونری و افزایش اعضای آن که عمدتاً از میان طبقات صاحب نفوذ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی گزینش می‌شدند، ابعاد گسترده تری یافت. تجمع تعداد زیادی از رجال قدرتمند در لژهای فراماسونری که بر اساس آموزش‌های ماسونی ملزم به حمایت از یکدیگر بودند، شبکه‌ای پنهانی ایجاد کرده بود که علی‌رغم ادعای عدم مداخله در امور سیاسی به نحوی فعال در کلیه امور مداخله می‌نمودند که به نمونه‌های بارزی از این مداخلات اشاره خواهد شد. متأسفانه در تاریخ نگاری ایران مسئله حساس و شایان توجهی همچون فراماسونری که رابطه غیرقابل انکاری با تحولات تاریخ معاصر ایران دارد؛ ناآگاهانه و در مواردی آگاهانه مورد بی توجهی قرار گرفته و از کنار آن به سادگی عبور شده است. این امر نه تنها در بررسی تحولات بلکه در شرح حال نویسی معاصر نیز مورد کم توجهی و غالباً بی توجهی قرار گرفته است؛ به نحوی که یا ذکری از عضویت رجال دوره‌های قاجار و پهلوی در کانونهای ماسونی نمی‌شود و یا فقط به این موضوع اشاره می‌شود که فرد مورد نظر عضو فراماسونری بوده و به همین سادگی عضویت در فراماسونری آن چنان در سایه اغماض قرار می‌گیرد که گویی هیچ تأثیری در در کنش اجتماعی-سیاسی شخصیت مورد بحث ندارد.

تبعات چنین بی‌توجهی عبارتند از نادیده گرفته شدن یکی از عوامل تعیین کننده در وقایع مهم تاریخ معاصر که منجر به ارائه تحلیل ناقص و بعضاً غیر صحیح از حوادث می‌شود. گفتنی است که منظور از ذکر این مطالب بزرگنمایی در

خصوص فراماسونری نیست ، بلکه فراماسونری یکی از عوامل مؤثر در تحولات است که باید در کنار سایر عوامل به نحو شایسته مورد بررسی و تعمق قرار گیرد .

فقدان یک مفهوم روشن از فراماسونری در بین افراد جامعه و حتی مجامع علمی و دانشگاهی از تبعات دیگر این بی توجهی است که منجر به کلی گویی ، ساده انگاری و بزرگنمایی در اظهارات و مکتوبات شده است . عده ای فراماسونری را سازمانی پیچیده و مخوف توصیف می کنند و در ذکر مصادیق آن به کلی گویی می پردازند و یا دچار بزرگنمایی و افراط می شوند ، عده ای اصل تشکیلات فراماسونری را مثبت قلمداد می کنند و تمامی عیوب را به افراد و اعضا نسبت می دهند ، عده ای نیز راه افراط می پیمایند و عیب افراد را نیز مختص به ایرانیان می دانند و اروپاییان ماسون را افرادی شریف معرفی می کنند . این آشفتگی بیانگر فقدان یک تحلیل جامع و صحیح از مبانی فراماسونری و تکاپوی سیاسی - اجتماعی آن در ایران است که شایسته توجه جدی است .

در این پایان نامه سعی شده تا با توجه به کمی اسناد و مدارک موجود ، تا حد امکان به موضوع فراماسونری در اصفهان در سالهای ۱۳۳۲ش . تا ۱۳۵۷ش . پرداخته شود .

فصل اول :

کلیات

۱-۱- تبیین مساله پژوهشی واهمیت آن :

ایران از جمله کشورهایی است که با توجه به ویژگی‌های ممتاز اقتصادی ، جغرافیایی و سیاسی ، موج تجددگرایی و به دنبال آن تشکیل سازمانهای فراماسونری به آن راه یافت ، که می‌توان تکاپوهای هدفمند سیاسی- اجتماعی و فرهنگی انجمن‌های ماسونی در آن را از نظر میزان و نحوه فعالیت‌شان به سه دوره مشخص تقسیم کرد:

دوره اول : از آغاز نفوذ فراماسونری در بین نخبگان سیاسی- علمی ایران تا روی کار آمدن رضاشاه .

دوره دوم : از سلطنت رضاشاه تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ هجری شمسی .

دوره سوم : از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ش تا پیروزی انقلاب اسلامی ایران .

این رساله بر آن است که به دوره سوم تکاپوهای فراماسونی در اصفهان پرداخته و نام لژ یا لژهای وابسته به هر یک از سه مادر لژ اروپایی (لژ بزرگ شرق فرانسه - لژ بزرگ لندن و اسکاتلند انگلیس - اتحادیه بزرگ لژهای آلمانی) را با اعضای مربوطه و در صورت امکان سمت آنان ذکر کند و فعالیت‌های این لژ یا لژها در زمینه‌های اقتصادی- سیاسی-

فرهنگی و مذهبی و میزان حضور آنان و مدت آن را مورد بررسی قرار دهد و در نهایت به تأثیرها و دستاوردهای برآمده از تلاشهای آنان پرداخته شود و علت فروپاشی را بیان کند.

با توجه به این اهمیت که بنظر می‌رسد سازمانهای فراماسونری در آن روزها فعالیت گسترده‌ای داشتند و اصفهان هم بعد از تهران از جمله شهرستانهای مهمی بود که تشکیلات فراماسونی در آن راه یافت و دوره مورد بحث یعنی دهه سی و چهل شمسی اوج تکاپوهای فراماسونری است، سعی خواهد شد که روند فعالیتهای فراماسونری در اصفهان مورد بررسی و تحلیل قرار بگیرد.

۲-۱- اهداف :

۱. معرفی لژ یا لژهای فراماسونری در اصفهان در دوره پهلوی دوم.
۲. شناخت فراماسونها در اصفهان.
۳. بررسی و تحلیل فعالیتهای ماسونها در اصفهان و تأثیر آن در اوضاع سیاسی-اجتماعی اصفهان.
۴. چگونگی حضور زنان در جلسات لژ.

۳-۱- فرضیه :

۱. لژ فراماسونری اصفهان بجز با لژ اعظم ایران با دیگر لژها ارتباط داشته‌است.
۲. در لژ اصفهان اقلیت‌های دینی هم حضور داشتند.
۳. شبکه فراماسونری در پی ساماندهی امور سیاسی - اجتماعی اصفهان در جهت برنامه‌های کلان غرب در ایران
۴. زنان نیز در جلسات لژ حضور داشته‌اند.

۴-۱- پرسش :

۱. لژ اصفهان وابسته به کدام مادر لژ اروپایی بود؟

۲. آیا همه اصناف در لژ اصفهان عضو بودند؟

۳. میزان دخالت ماسون‌ها در فعالیتهای سیاسی - اجتماعی به چه میزان بود؟

۴. آیا زنان در جلسات لژهای فراماسونری اصفهان شرکت داشته‌اند؟

۱-۵ - پیشینه تحقیق :

در مجموعه اسناد ساواک برای مثال در سند ۴۱۷۰۱۵/۶ به جلسات لژ در اصفهان اشاره شده است و در سند ۴۱۷۰۲۹/۱ متنی از ساواک مرکز به ساواک اصفهان مبنی بر تشکیل لژ فراماسونری در اصفهان است و در سند ۴۱۷۰۲۹/۴۶ از ساختمان جدید لژ در سال ۱۳۴۹ ش نام برده شده است و در اسناد دیگری همچنین از لژ فراماسونری در اصفهان صحبت به میان آمده است .

در کتاب فراموشخانه و فراماسونری در ایران (راثین) در جلد اول به پیدایش فراماسونها در جهان پرداخته و از پیشقدمان فراماسونری در ایران صحبت کرده و در جلد دوم لژ بیداری ایران را مطرح کرده و از جمله ۲ تن از فراماسونرهای معروف اصفهان را هم معرفی کرده است و در کتاب راز بزرگ فراماسونرها و سلطنت پهلوی (طلوعی) قسمتی به معرفی لژ اصفهان و تابع بودن آن از لژ فراماسونری انگلیس صحبت شده است و در کتاب اسناد فراماسونری در ایران (مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی) هم به لژ اصفهان به خوبی اشاره شده و از روابط این لژ با دیگر لژها سخن گفته است و در کتاب تشکیلات فراماسونری در ایران با اسامی و اسناد منتشر نشده (میر) هم به اسامی ماسون‌ها اشاره شده است و هم در بخش جاسوسان دو جانبه با اشاره به شاهپور بختیار اسنادی از تشکیل لژ در اصفهان ارائه شده است و در دیگر کتابها هم به سازمان فراماسونری در ایران به خوبی پرداخته شده و گاهی به صورت جزئی به وجود این تشکیلات در اصفهان هم اشاره‌ای شده است ؛ که با توجه به جزئی و پراکنده بودن مطالب کافی بنظر نمی‌رسند ، از این رو این رساله بر آن است که به سازمان فراماسونری در اصفهان به صورت خاص پرداخته و حوزه و میزان فعالیت این سازمان را در مدت زمان ذکر شده با وجود اسناد مورد بررسی و تحلیل قرار دهد .

۶-۱- روش تحقیق و مراحل آن :

۱. مطالعه توصیفی .

۲. بررسی و تحلیل تاریخی .

۳. بررسی اسنادی .

۴. بررسی روزنامه‌ها .

۷-۱- نقد منابع :

۱-۷-۱ اسناد

یکی از منابع مهم استفاده شده ، اسناد می‌باشد . نهادهای دولتی و امنیتی حکومت پهلوی هر یک بر حسب وظیفه سازمانی خود مأمور بوده‌اند ؛ اطلاعات و گزارش‌هایی را از سطح جامعه و گروه‌ها و شخصیت‌های موردنظر تهیه و به مسئولین مربوطه ارائه نمایند ، اما برخی گزارش‌ها واقعیت نداشته و مأمور سندسازی می‌کرده است ؛ بخاطر همین محقق اگر بر موضوع مورد تحقیق اشراف نداشته باشد ؛ گزارش واقعی و غیر واقعی را نمی‌تواند تشخیص دهد .

در بایگانی‌ها دو گونه دسته‌بندی اسناد موجود می‌باشد : نخست موضوعی و دیگر پرونده‌های انفرادی . پرونده‌های موضوعی شامل احزاب ، گروه‌ها ، برخی حوادث چون ۱۵ خرداد و می‌باشد و پرونده‌های انفرادی شامل اسناد گردآوری شده در مورد افراد شناسایی شده فعال ، اختصاص دارد . ضمن اینکه هر برگ سند طبقه بایگانی متفاوتی از محرمانه ، خیلی محرمانه و سری بوده است ، که امکان استفاده و بهره‌برداری هر یک مشخص و محدوده خاصی داشته است . اسناد مورد استفاده در این پایان‌نامه از جمله اسناد مرکز انقلاب اسلامی و مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران بوده است .

۲-۷-۱ فراماسونری در ایران از آغاز تا تشکیل لژ بیداری ایران

این کتاب، اندکی قبل از کتاب رایین درباره فراماسونری انتشار یافت و نخستین بار در سال ۱۳۴۷ ش چاپ و در سال ۱۳۵۵ ش. تجدید چاپ شد. با مقدمه کوتاهی از معنای فراماسونری و سابقه تاریخی آن آغاز شده و سپس به فراماسون‌های ایرانی از عسکرخان ارومی افشار و میرزا ابوالحسن خان شیرازی تا اعضای لژ بیداری ایران مانند فروغی و تقی‌زاده می‌پردازد. نظامنامه و اساسنامه لژ بیداری ایران و منظومه معروف ادیب‌الممالک درباره فراماسونری هم برای نخستین بار در این کتاب به چاپ رسید.

۳-۷-۱ فراموشخانه و فراماسونری در ایران

کتاب سه جلدی مرحوم رایین درباره فراماسونری، با وجود کم و کاستی و گاهی اشتباهات موجود؛ بی‌تردید جامع‌ترین و بهترین کتابی است که تاکنون درباره فراماسونری در ایران انتشار یافته و مرجع اصلی بسیاری از کتاب‌ها و مقالات مربوط به فراماسونری در ایران بشمار می‌آید. این کتاب با شرح فراماسونری در جهان و تشریفات و آیین فراماسونری در حدود ۲۰۰ صفحه از جلد اول را در بر می‌گیرد و سپس به مجامع سری آن در ایران می‌پردازد و جلد دوم کاملاً به فراماسونری در ایران تا انحلال لژ بیداری اختصاص یافته و جلد سوم شرح مشخصات و اسامی اعضای لژهای دایر فراماسونری در ایران تا تاریخ انتشار کتاب، قریب به ۶۰۰ نفر است.

از جمله انتقادات وارد بر کتاب آشفتگی در تنظیم مطالب و تکرار اسامی و مطالب بوده و مهم‌تر از همه عدم رعایت بیطرفی و انتقاد شدید از بعضی از فراماسون‌هاست و بنظر می‌رسد که تعمداً از نام بردن افرادی چون هویدا و اقبال به عنوان فراماسونری صرف نظر شده است.

۴-۷-۱ تشکیلات فراماسونری در ایران با اسامی و اسناد منتشر نشده

این کتاب از جمله کتاب‌های مهم و مستندی است که درباره فراماسونری در ایران انتشار یافته است. در این کتاب ابتدا به صورت مشروح به شناخت فراماسونری، تاریخچه و سازمان آن پرداخته و بعد این تشکیلات را در ارتباط با صهیونیسم و کمونیسم بررسی کرده و این نهاد را در بخش‌های مختلفی چون روتاری، لاینز، جمعیت تسلیح اخلاقی

و برادری جهانی شرح داده و در آن اسناد و مدارک دست اول درباره تشکیلات فراماسونری در ایران منتشر شده و لیست اسامی فراماسون‌ها نیز که در خانه شریف امامی پیدا شده، در پایان کتاب آمده است.

۱-۷-۵ فراماسونرها و روتارین‌ها و لاینزهای ایران

این کتاب در سال ۱۳۷۷ش از سوی مرکز انقلاب اسلامی منتشر شده و حاوی مفصل‌ترین لیست اسامی اعضای لژهای فراماسونری و کلوب‌های روتاری و لاینز می‌باشد. در مقدمه کتاب شرح مفصلی درباره سابقه فراماسونری در ایران و مشخصات لژهای فراماسونری در ایران نوشته شده و باشگاه‌های روتاری و لاینز را نیز وابسته به تشکیلات فراماسونری معرفی کرده است.

۱-۷-۶ راز بزرگ فراماسونرها و سلطنت پهلوی

این کتاب اولین کتابی است که فراماسونری را به خوبی در سلطنت پهلوی شرح داده و از ارتباط این خاندان با فراماسونری بدون پرده‌پوشی سخن گفته است. کتاب در ۲ مجلد در سال ۱۳۸۰ش به چاپ رسیده است. در جلد اول به شرح این تشکیلات و دسته‌بندی آن در دو نوع عملی و نظری پرداخته و نقش فراماسونرها را در تحولات و انقلابات جهان بررسی کرده و مذهب را نیز از منظر فراماسونرها توضیح داده و نام تعدادی از مشاهیر جهان را که عضو این سازمان بوده‌اند؛ را ذکر کرده است.

در جلد ۲ که در ۱۰ فصل تنظیم شده است، سعی شده که تا حد ممکن به بیشتر جوانب حضور این تشکیلات در ایران پرداخته شود، که به شرح زیر است:

فصل اول: چگونگی آغاز فراماسونری در ایران از آشنایی ایرانیان با این تشکیلات تا ورود اولین ایرانی به سازمان فراماسونری.

فصل دوم: شرحی از تشکیلات شبه فراماسونی چون فراموشخانه، مجمع آدمیت و ...

فصل سوم: تشکیل لژ بیداری و اولین لژهای فراماسونری و اسناد آن و لژهای اواخر قاجاریه.

فصل چهارم: شرح فراماسونری در دوران پهلوی اول و تشکیل «لژ پهلوی».

فصل پنجم: صحبت از لژ بزرگ ایران و استاد اعظمی لژ.

فصل ششم: رشد و افول لژ بزرگ ایران و شرح فراماسونری و ساواک ایران .

فصل هفتم: درجات عالی فراماسونری و شورای عالی آن .

فصل هشتم: پهلوی دوم و فراماسونری و تلاش برای رفع بدگمانی شاه از این تشکیلات و

فصل نهم: فراماسونری پس از انقلاب اسلامی ایران و فرار شریف امامی و آخرین فعالیت‌های این تشکیلات در ایران .

فصل دهم: منابع تحقیقاتی برای موضوع فراماسونری در ایران .

در ضمائم نیز به فراماسونرهای مشهور ایرانی و اسامی آنان و اسناد و مدارک مربوطه پرداخته است .

تاریخ فراماسونری در جهان

مبداء پیدایش فراماسونری مشخص نیست و در این خصوص تشتت آراء وجود دارد و گاهی اساس آن را به حضرت آدم رسانده‌اند و بعضاً بر حسب فرضیات و یا تحقیقات، افرادی چون نمرود و مانی و فیثاغورث و موسی و سلیمان و نظایر آنها را از بنیانگذاران فراماسونری دانسته‌اند. آن طور که ملاحظه می‌شود سابقه مشخصی برای این تشکیلات وجود ندارد. شاید دایرکنندگان این تشکیلات خود خواسته‌اند همیشه پرده ابهام و اختلاف در این باب باقی گذارند و یا سوابقی طولانی و احتمالاً درخشان برای خود در نظر بگیرند.

فراماسون از دو کلمه بوجود آمده، یکی «فران» به معنای آزاد و دیگری «ماسون» به معنای بنا. عنوان «فران» در قرون وسطی به اصنافی اطلاق می‌شد که به رایگان کار نمی‌کردند و بیگاری نمی‌دادند. با ساختن کلیساهای بزرگ در اروپا، بناها که از کارگران درجه اول ساختمان‌های مزبور بودند؛ درخواست کردند که بناها از بیگاری معاف گردند و آزاد شوند. با درخواست آنان موافقت شد و بناها سعی در حفظ اسرار حرفه خود داشتند، ولی بعد از مدتی متوجه شدند که بر اثر سالخوردگی دست از جهان خواهند شست و تصمیم گرفتند اسرار بنایی را به کارگران مستعد بیاموزند و مکان‌هایی را برای آموزش به نام «لژ» انتخاب کردند و با ابزاری چون خط‌کش، گونیا، پرگار و